

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

בראשית

(חלק כ שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת בראשית, יחיד תשרי, ה'תשפ"ה (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2024
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

בראשית ב

במוחש שכמה וכמה מן ה"חיות" הנן חיות טורפות האוכלות בשר בהמה וכו'?

[ודוחק גדול לומר, שרש"י סבירא ליה כשיטת האומרים³ שקודם החטא לא היו חיות טורפות בעולם (ורק לאחרי זה, על-ידי החטא, השתנה טבען) – כי חידוש גדול כגון זה היה לרש"י לומר, או על-כל-פנים לרמזו, באיזהו מקומן בפירושו על התורה⁴].

והרא"ם פירש הכוונה ב"השוואה" זו (של האדם לחיות כו'), שכשם ש"לא הותר לחיה לאכול .. את האדם .. כך לא הותר לאדם .. להמית בריה לאכול בשרה". אבל דוחק לפרש כן בכוונת רש"י, כי עפ"ז "העיקר חסר מן הספר" – שהרי אם כן, היה לו לרש"י להזכיר את איסור החיות "לאכול .. את האדם".

(ב) ומאידך גיסא (בקושיית הגור-אריה): מדוע נזקקים אנו להיקש זה ("השוה כו' למאכל") כדי ללמוד שאדם ואשתו אסורים באכילת בשר – הלא הדבר ידוע לנו ממשמעות פשוט הכתוב, שהרי נאמר כאן "הנה נתתי לכם את כל עשב גו' לכם יהיה לאכלה", ובזה התיר הקב"ה אכילת ירק עשב⁵ ובלשון

8

א. לאחר סיפור בריאת חיות הארץ ובריאת אדם ואשתו ביום הששי למעשה בראשית, כולל דיבור ה' לאדם וחוה¹ "ויברך גו' פרו ורבו גו' ורדו בדגת הים גו'" – מופיעים בכתוב שני פסוקים² בקשר למאכל האדם והחיות וכו':

"ויאמר אלקים הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע גו' לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ ולכל עוף השמים גו' את כל ירק עשב לאכלה".

ובפירושו על אתר העתיק רש"י את סיום הפסוק הראשון יחד עם התחלת הפסוק השני – "לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ" – ופירש: "השוה להם בהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כולם".

כוונת הדברים בפשטות היא, שהשוואה זו, "השוה להם בהמות וחיות למאכל", באה ללמד שאדם ואשתו היו אסורים באכילת בשר. וכמו שפירש הגור-אריה: "מה בהמה וחיה אינם אוכלים רק עשב הכי נמי אדם אכילתו עשב וירק ולא מידי אחריתי".

אבל לכאורה קשה לפרש כן (כמו שהקשה הלבוש):

(א) איך אפשר להוכיח ממה ש"השוה להם בהמות וחיות" שהאדם אסור באכילת בשר, בשעה שאנו רואים

(3) ראה רמב"ן בחוקותי כו. ו. נח ט, ה. ועוד.

(4) ולהעיר מפרש"י פרשתנו ד, טו. נח ט, ה. ואכ"מ.

(5) ומ"ש הגו"א לתרץ שיש הפרש בין אכילת תדיר לבשר תאוה הוא לכאורה (ע"פ כמה מפרשים) דוחק. וכן מ"ש "עיקר קרא אתא שנותן ירק בארץ שימצאו אכילתם" צע"ג, דמאי קמ"ל

(1) פרשתנו א, כח.

(2) שם, כ"ט.ל.

שוב ובאריכות – „אך כל ירק עשב יאכלו יחד כולם“? מה מוסיפה אריכות זו של רש"י לאחר שביאר כבר לעיל את איסור אכילת הבשר, ובפרט שבכתוב עצמו נאמר בפירוש ש„ירק עשב“ יהיה „לאכלה“ הן לאדם והן לחית הארץ?

ג. להלן ממשיך רש"י ומפרש: „וכשבאו בני נח התיר להם בשר, שנאמר¹ כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתירתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל“.

והנה, מוכן הטעם שהוצרך רש"י להדגיש תיכף בפרשתנו שאכילת בשר הותרה לבני נח: כפי שנתבאר בעבר כמה פעמים, אע"פ שאין דרכו של רש"י ליישב בפירושו קושי המתעורר בלימוד כתוב שנאמר להלן (בתורה שבכתב), ועל-אחת-כמה-וכמה בלימוד ענין בתורה שבעל-פה [ויתר על כן: מאחר שפירוש רש"י על התורה הוא לפי פשוטו של מקרא, אין כל הכרח שיהיה הפירוש בהתאם למסקנת הענין להלכה] – מאחר שרש"י מפרש את הכתוב עבור „בן חמש למקרא“, מוכרח הוא להתחשב במציאות הנראית לעיניו של „בן חמש למקרא“.

ולפיכך הוכרח רש"י להבהיר על אתר, שבדורות הבאים הותרה אכילת

וצדין מהם ואוכלים אותם*“, שאת"ל שרק „להמית“ אסור, י"ל שהכוונה לדגים המתים מאליהם (לאחרי שנצודו) ביבשה, דאי"ז נקרא „להמית“.

(9) נח ט, ג.

(* אבל י"ל שהוא ע"ש העתיד (ע"ד פרש"י לקמן ב, א).

רש"י בסיום פירושו: „כירק עשב שהתירתי לאדם הראשון“, והיינו ש„ירק עשב“ דוקא „התירתי“, ולא דבר אחר – בשר?²

ג) בכל אופן – והוא העיקר: ענינו של פירוש רש"י על התורה הוא לפרש פשוטו של מקרא, ומהו הקושי כאן בפשוטו של מקרא שבא רש"י ליישב בפירושו „השוה להם בהמות וחיות למאכל כו“?

ב. גם מצינו כאן כמה דיוקים בלשון רש"י:

א) למה נקט כאן רש"י לשון בלתי רגילה: „ולא הרשה כו“ – סגנון של סיפור דברים – ולא כתב בסגנונו הרגיל, „אבל בשר אסור“ וכיוצא בזה? (ב) רש"י דייק והוסיף בלשונו, שהאיסור על אדם ואשתו הוא „להמית בריה ולאכול בשר“ (ולא בקיצור ובסתמא: ולא הרשה לאדם ולאשתו לאכול בשר), ומזה משמע, לכאורה, ש„אכילת בשר“ של בריה שמתה מאליה מותרת³ – ומהו ההכרח לזה בפשוטו של מקרא?

ג) לשם מה הוצרך רש"י לכפול

קרא. ובפרט שמלשון רש"י „שהתירתי“ (דלקמן בפנים) מוכח שהוא ציווי ולא סיפור דברים.

(6) וכדפוס שני: „שנתתי“.

(7) וראה גם ראב"ע כאן. וברא"ם כאן, שלפי גירסא אחת בגמרא (סנה' נט, ב) זהו הלימוד לאסור אכילת בשר לאדם.

(8) וכמפורש ברא"ם ועוד. וראה גם פרש"י ד"ה למישרי בשר – סנה' נו, א.

ומ"ש בגו"א שגם אכילת בשר מתה מאלי אסור אלא שנקט רש"י הטעם – הוא (ע"פ כמה מפרשים) דוחק. ובפרט שעפ"ז מתורץ פרש"י שלפנ"ז (א, כב ד"ה ויברך): „שמחסרין אותם

הברכות „פרו ורבו גו“ הן חלק ממעשה בראשית – עליידן מתבאר כיצד יש המשך וקיום לבריאה עד היום הזה, כי יצורים אלו נבראו באופן שיהיו פרים ורבים;

וכן מובן הטעם שהציווי „ורדו בדגת הים גו“ נכלל בעניני מעשה בראשית, כי יש בכך תיאור על אופן בריאת האדם¹² – היותו נבדל מכל הנבראים, כמו שנאמר „נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים גו“ (שהרי הכתוב „ויברא אלקים את האדם בצלמו גו“ ויאמר להם גו ורדו גו“ בא בהמשך לזה);

אבל בכל הנוגע לפסוקים המלמדים מה יהיה מאכלם של האדם וחית הארץ – אינו מובן: איזו שייכות יש בדבר למעשה בראשית?

(ב) אפילו אם ימצא טעם לכך שציווי זה לאדם נוגע לענין כאן, עדיין אינו מובן: לשם מה הורה הקב"ה לאדם ואשתו מה יהיה מאכלם של חית הארץ ועוף השמים?

[ונוסף לזה: וכי עופות השמים, שנבראו ביום החמישי, לא אכלו מאומה עד להוראה הנ"ל?].

ואין לתרץ שהדברים באים בהמשך לציווי „ורדו בדגת הים גו“, היינו שמאחר שהקב"ה מינה אותם להיות רודים על מין החי, הורה להם מה צריך להיות מאכלו של מין החי – כי, לכאורה, אין זה תוכנו של הציווי „ורדו“.

ה. וכדי ליישב שאלות אלו העתיק רש"י מן הכתוב את התיבות „לכם יהיה

בשר; כי פירושו כאן (ש„לא הרשה כו“) הוא בסתירה למציאות הנראית ל„בן חמש“, שהבהמה נשחטת ובשרה נאכל.

אבל אינו מובן:

(א) כדי להדגיש פרט זה, די להודיע את הדין בלבד – „וכשבאו בני נח התיר להם בשר כדלקמן“ (או כיוצא בזה); ולמאי נפקא מינה כאן ידיעת מקורו המדויק של דין זה בכתוב?

(ב) גם אם ראה רש"י צורך בהבאת הפסוק (מאיזה טעם שהוא¹⁰), היה לו להעתיק (רק) את התחלת הפסוק: „כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה“, כי מלשון זה מתבאר כבר להדיא שהתיר הקב"ה לאכול בשר – ולמה (א) השמיט רש"י את (העיקר –) „לכם יהיה לאכלה“ (ורמו על כך ב„וגו“ בלבד). (ב) ומאיידך הוסיף אריכות זו, „כירק עשב – שהתרתו לאדם הראשון – נתתי לכם את כל“?

ד. והביאור בכל זה:

בפירושו כאן בא רש"י לתרץ כמה שאלות בפסוקים אלו:

(א) מה המקום בכלל להודיע בספור מעשה בראשית, מה הם הדברים שבני האדם והחיות מותרים ורשאים לאכול? לכאורה הכתוב עוסק כאן בכללות ענין הבריאה (בלבד) ולא בצרכי הנבראים¹¹:

(10) וכמ"ש המשכיל לדוד, שמלשון הכתוב „אשר הוא חי“ מוכח שההיתר הוא „להמית“, דבשר מתה מאלף לאדם נמי הוה שרי.

(11) ועי' מ"ש רש"י (א, כז) גבי זכר ונקבה: כאן הודיעך כו' ולא פירש כו'. לקמן (ב, ח): פרטו של ראשון. ועד"ז שם, יט. ולהעיר מלשון הכתוב לקמן ב, טז: ויצו גו' מכל עץ הגן אכל תאכל.

(12) ראה אברבנאל כאן. מ"ג פ"ג. ועוד.

ו. ומדוע ההשוואה של מאכל האדם למאכל חית הארץ וכו' נוגעת לסיפור בריאת האדם? – הרי הדבר מובן:

תחילה מספר הכתוב את מעלת האדם על כל שאר הנבראים – שנברא בצלם אלקים, וממילא הוא רודה ושולט על כל שאר הנבראים – „ורדו גו“.

ובהמשך לזה מדגיש הכתוב „השוה להם בהמות וחיות למאכל“: מבלי הבט על היותו של האדם עליון על שאר הנבראים, הרי הוא נברא, שבראו הקב"ה באופן כזה, שבמאכל, שבו תלוי קיומו של החי, יהיה שוה לחית הארץ כו" – ודבר זה מזכיר לאדם¹⁷ כי הוא ו„בהמות וחיות“ הנם מאותו הסוג¹⁸.

וכיון שעדיין אינו מובן, שהרי סוף-סוף נאמר בכתוב „ורדו גו“ – המשיך רש"י וכתב „ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר“: ביחס להמתת בריה ואכילת בשרה – ניטלו מן האדם הכח והרשות לרדות על החיות והבהמות¹⁹.

ולפיכך דייק רש"י וכתב „לא

לאכלה ולכל חית הארץ“, המקשרות בין שני הפסוקים (בו' המחבר), וביאר את פירוש הכתוב – „השוה להם בהמות וחיות למאכל“: הכוונה בחיבור סיום הפסוק הראשון לפסוק השני אינה ללמדנו איסורים ולהשמיענו מה רשאי האדם לאכול ומה על החיות לאכול; אלא המבוקש בכתוב כאן הוא (דבר אחד בלבד –) להדגיש את הצד השווה שבאדם ובחיות, בנוגע למאכלם¹³.

– מקור איסור הבשר על אדם ואשתו „לא הרשה כו““ הוא אכן (ממשמעות) הפסוק הראשון: מזה שהתיר שם הכתוב ירק עשב בלבד, מוכח בדרך ממילא שהבשר לא הותר; אבל הוספת הכתוב מיד לאחר מכן, שהעשב הוא גם מאכלם של „כל חית הארץ וכל עוף השמים גו“, באה להדגיש את ההשוואה שבין האדם לחיות והבהמות¹⁴.

[כלומר, אמנם החיות אוכלות (לא רק ירק עשב, אלא) גם בשר – אבל יש כאן השוואה לצד אחד, בנוגע למאכל אדם, שהמאכל שלו (עשב) הוא גם מאכלם של החיות והבהמות¹⁵; ולכן האריך רש"י וכפל שוב את ההשוואה – „אך כל ירק עשב יאכלו יחד כולם“].

(16) ולהעיר מחגיגה (טז, א): שלשה כבהמה אוכלין ושתינן כבהמה.

(17) ראה פרש"י פרשתנו ב, יח.

(18) ראה אברבנאל כאן בשם רבינו נסים. ועוד.

(19) עפ"י יומתק לשון רש"י „ולא הרשה כו“ – בוא"ו המוסף – כי תיבות אלו אינן הפירוש (והפירוט) של ההשוואה בין האדם וחיות למאכל (שכתב רש"י לפנ"ו), כ"א דבר נוסף (לתרץ ה„ורדו“).

[משא"כ לפי המפרשים דמה ש„השווה להם בהמות וחיות למאכל“ בא ללמד האיסור דאכילת בשר, הול"ל „השוה כו' למאכל שלא הרשה כו“].

(13) וי"ל שלפי זה מובן מדוע הושמטו דגים מפסוק זה – כי מכיון שהם נבראים שבים, אין הם שוים במאכל לנבראים שבארץ.

(14) ולהעיר שלא נאמר עוה"פ „נתתי“ בנוגע לחית הארץ גו, כ"א נכלל בה„נתתי“ שנאמר בפסוק שלפנ"ו גבי האדם – כולם נכללו בנתיהנה „נתתי“ אחת.

(15) ואף ששוים גם בשתיית מים ובנשימת אויר וכו' – י"ל, דבזה אין חידוש, דדוקא באכילת צומח הוא עוקר דבר מגידולו – חיות שלו (ראה משכיל לדוד כאן. ובפ' נח שם).

אלא זהו היתר²¹, מצד אותו הטעם שבכתוב דידן – היינו שטעמו שוה לטעם שב"ירק עשב – שהתרתי לאדם הראשון", כדי שיוכל להתקיים ולהיות בריא.

ולכן השמיט רש"י את התיבות „לכם יהיה לאכלה” – כי מה שנוגע כאן אינו היתר אכילת הבשר, כי אם טעם ההיתר, שהוא „כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון כו”.

ח. ההוראה מכך בעבודת ה’:

ההדגשה האמורה, שיחד עם קיום „ורדו” צריך האדם לדעת ולהרגיש שהוא אינו אלא נברא וכו’, אינה רק משום שעי”ז יישמר מגאווה ומענינים בלתי רצויים העלולים לבוא מתוך הבנה מוטעית במשמעות „ורדו”, אלא (וגם זה עיקר) – לפי שבכך תלוי קיום „ורדו”:

כאשר אדם סבור ש„ורדו” פירושו שהוא הרודה, בכחו ועוצם ידו, אזי אין הוא יכול עוד לרדות, שהרי באמת „השוה להם”, ואף הוא נברא ככל הנבראים; ודוקא כאשר הוא זוכר את האמת, שהוא שוה לכל הנבראים, וכחו לרדות בא רק מהקב”ה, אזי הוא יכול להיות רודה אמיתי;

אין זו רדיה שלו, אלא ה’ אלקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל²², וממילא – הרדיה והממשלה האמיתית היא של הקב”ה, בורא האדם ומנהיגו.

להם רשות לשחוט ולאכול כו’ ועם כל זה לא נתן הרשות כנפש כו’.

(21) ולהעיר מהשינוי בלשון רש"י כאן מפירושו בפ’ נח – „שהפקרתי”.

(22) עקב ח, יח.

הרשה”, ולא „נאסרו” (וכיוצא בזה) – כי ההדגשה כאן היא (לא על איסור אכילת הבשר, אלא) על פירוש (תוכן) „ורדו”, שאינו כולל רשות „להמית בריה ולאכול בשר”.

ועפ”ז מובן גם טעמו של רש"י, שאיסור הבשר הוא רק „להמית בריה ולאכול בשר”: מאחר שיסוד איסור זה הוא לשלול מן האדם (כנוגע למאכל) את ענין „ורדו” על חית הארץ כו’, הרי מובן, שהאיסור קאי דוקא על אכילה באופן של „להמית בריה ולאכול בשר” – שכן אופן כזה של אכילת בשר מעיד על היות האדם מושל ושולט על החיות כו’, עד שרשאי להמיתם כדי לאכול מבשרם; משא”כ אם „מתה מאליה”, טעם זה לאסור אכילת בשר אינו קיים.

ז. ולפי זה מובנת גם אריכות לשון רש"י בסוף פירושו:

לאחר הוספת רש"י שלבני נח הותר הבשר, עולה הקושיא: האיסור „להמית בריה ולאכול בשר” בא כדי להזהיר את האדם שלא ישכח שאף הוא אינו אלא נברא, כנ”ל; וכי בני נח לא נזקקו לאזהרה זו!

ולכן רש"י (האריך בדבריו) העתיק את הכתוב שבו נאמר ההיתר, ובתוך כך (א) העתיק גם את סיוס הכתוב, „כירק עשב גו” (ב) והוסיף בלשון הכתוב ופירש „(כירק עשב) שהתרתי לאדם הראשון” –

בכך רמז רש"י שהיתר הבשר לבני נח אינו משום שעבורם ההגבלה בענין „ורדו” (כנוגע למאכל) אינה נוגעת²⁰,

(20) להעיר מרמב”ן כאן; ובעבור נח כו’ נתן

בהם בנוגע למלאכה וכו'; ואף בזמן הגלות, כאשר האומות הנם „מלכים“ ו„שרים“, הנה – כנאמר²⁷ – „והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך“.

ועל כך באה ההוראה: כאשר אדם סומך על „כחי ועוצם ידי“, ואפילו כשהוא תולה זאת בהיותו „אדם – אדמה לעליון“²⁸, בעל מעלות גדולות, והיינו שאלו מעלותיו שלו, כחו ועוצם ידו – אזי „לא זכה“ ו„החיה מושלת בו“: לא זו בלבד שהאומות אינם מתייחסים אליו ביחס של כבוד וכו' (כמי שרודה ושולט בהם), אלא אדרבה כו'; ועד שגם בהרגש עצמו הוא נופל ברוחו מפני הגויים, ומפני רוחות זרות ליהדות („גוי'שקייט“) בכלל.

ודוקא כאשר „זכה“, שמזוכך עצמו ויודע כי ה' אלקיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל, וממילא אין הוא הולך בכח „חכמתו“ ו„תבונתו“ כו', אלא, להבדיל, בחכמתו של הקב"ה, התורה (השלחן-ערוך), שנוהג על-פי הוראות ה', והולך בכח המשלח – אזי הוא „רודה“, ורואה בגלוי קיום „והיו מלכים אומניך גוי“, עוד בזמן הגלות, עד לקיום „ועמדו זרים ורעו צאנכם“, בביאת משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ בראשית תשמ"ב)

וכפירוש רש"י על „וירדו בדגת הים גוי'“²³ – „יש בלשון הזה לשון רידוי ולשון ירידה, זכה רודה כו' לא זכה נעשה ירוד לפנייהם והחיה מושלת בו“, אשר הפירוש הפנימי בזה הוא:

„זכה“ – מלשון זיכך. כאשר האדם מזוכך עצמו, עד שנעשה נקי מכל גאוה וישות, וכל הליכתו היא רק מכחו של הקב"ה, אזי הוא „רודה בהם“, אך כאשר „לא זכה“, שלא זיכך עצמו די הצורך, ועודנו מרגיש את ישותו ומציאותו, ומרגיש שרדייתו היא מצד כחו – אזי „נעשה ירוד בפניהם“: אין זאת רק שנעשה שוה לכל הנבראים, אלא יתירה מזו – הוא עומד למטה מהם.

וי"ל שזהו גם הטעם (הפנימי) שבהמשך לציווי „ורדו גוי'“ צוה הקב"ה „השווה להם בהמות וחיות למאכל“ – כדי שעי"ז יתוסף בהבנת אופן קיום „ורדו“, כנ"ל.

ט. ומכאן באה ההוראה גם בזמננו זה:

אמרו חז"ל „אתם קרויים אדם“²⁴, היינו ש(עיקר) תואר אדם נאמר בישראל²⁵.

והקב"ה מצוה לישראל „ורדו גוי“, וכמו שנאמר „ועמדו זרים ורעו צאנכם“²⁶, היינו שבני ישראל ירדו

(23) א. כו.

(24) יבמות סא, רע"א.

(25) וראה רמב"ם הל' טו"מ פ"א הי"ג.

הראב"ד הל' אבה"ט פ"ב ה"י. ועוד.

(26) ישעי' סא, ה.

(27) שם מט, כג. וראה זבחים יט, רע"א.

לקו"ש חלק כד פ' תבוא (תשמ"ב) בסופו.

(28) שלה"ה כ, ב. ובכ"מ.

